Liliana Condraticova, ARTA BIJUTERIILOR DIN MOLDOVA.
Iaşi: Editura Lumen, 2010, 286 p.

Una din temele care a provocat interes în toate timpurile, din preistorie până în perioada contemporană, o constituie bijuteriile. Aspectele abordate în monografia doctorului în studiul artelor Liliana Condraticova „Arta bijuteriilor din Moldova" fac parte din conglomeratul de chestiuni ale acestei probleme disputate în ştiinţa arheologică, istorică, de ideologiile religioase sau politice.

Monografia „Arta bijuteriilor din Moldova" încununează o activitate de cercetare de mai mulţi ani şi vine cu o viziune nouă şi soluţii proprii asupra unuia dintre aspectele problemei în cauză. Lucrarea este consacrată unei teme interesante, dar totodată controversate. Ideea la care subscrie autoarea este că bijuteria constituie o parte a patrimoniului cultural al ţării şi care merită atenţia oamenilor de ştiinţă, este o relicvă a istoriei care poartă în sine mesajul evoluţiei omului, politica economică, relaţiile cu alte state. Unele ideologii religioase şi politice au proscris podoaba, considerând-o un rău absolut. După cum demonstrează autoarea, revoluţia socialistă a desconsiderat portul bijuteriilor, etichetându-le „vestigii ale trecutului capitalist". Urmărind cu atenţie problema abordată în lucrare, putem conchide că tema „Arta bijuteriilor din Moldova" este puţin cercetată de oamenii de ştiinţă şi valoarea ei creşte deoarece reflectă arta bijuteriei autohtone. Totodată, cartea a apărut dintr-o necesitate de a prezenta celor interesaţi aria preocupărilor unui giuvaiergiu. Valoarea ştiinţifică a studiului este determinată de cercetarea în complex a genezei, a situaţiei actuale şi perspectivei artei giuvaiergeriei din Moldova, trăsăturile ei generale şi particulare. Un merit al autoarei este punerea în valoare a aspectului artistic, a unui număr considerabil de articole de giuvaiergerie care au fost tratate doar sub aspect arheologic. Analiza podoabelor s-a făcut în funcţie de epocă, materialul utilizat, tehnica de executare, influenţe stilistice, mentalităţi colective şi diferenţieri regionale.

Monografia are o structură bine determinată: prefaţă, trei capitole, concluzii, bibliografie selectivă, abrevieri, anexe cu podoabe şi bijuterii. Materialul este expus în baza unei argumentări documentare solide. Dna L. Condraticova a studiat un volum impresionant de izvoare materiale (piese arheologice şi muzeistice), de arhivă, studii şi monografii din Republica Moldova, România, Ucraina, Bulgaria, Federaţia Rusă, în limbile română, rusă, franceză şi engleză. Cu abilitatea unui bijutier, autoarea a pus în valoare lucrările cercetate şi a evidenţiat relevanţa lor. Prezintă interes deosebit informaţia comparativă privind perioada interbelică (etapă istorică de renaştere a culturii naţionale) şi cea comunistă. Autoarea scoate în evidenţă faptul că, în anii '20-'30 ai sec. XX, problema giuvaiergeriei transpare în atenţia oamenilor de ştiinţă – N. Iorga, N. Moroşan, Şt. Ciobanu, apar cataloage şi anuare ce trec în revistă activitatea bijutierilor, este stimulată activitatea muzeelor şi societăţilor culturale în privinţa păstrării şi valorificării articolelor de artă. În perioada regimului comunist, unde toate pârghiile – politice, sociale, economice, ştiinţifice – se aflau în mâinile statului, şi arta bijuteriei era supusă unei economii planificate. Piesele de orfevrărie erau tipizate şi tirajate în masă, se promovau în special acele cu tentă ideologică (steaua, globul stilizat, ciocanul). Piesele de podoabă erau utilizate mai mult ca un mijloc de tezaurizare şi erau preţuite după cantitatea metalului nobil şi nu după eleganţa lor. Cercetarea artei giuvaiergeriei se axa doar pe studiul pietrelor preţioase, metalele devenind obiecte de cercetare doar după anii '90.

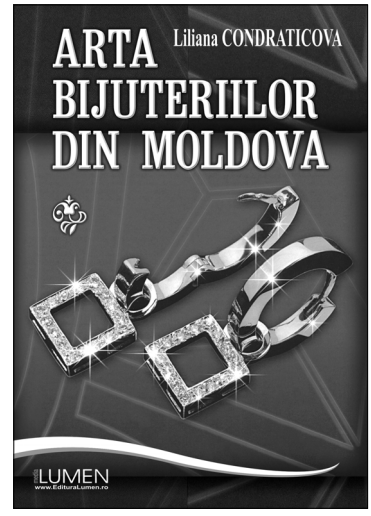

Primul capitol **„Podoabele la est de Carpaţi şi în Basarabia (de la origini până la 1940)"**

(p. 51-134) include informaţii cu referinţă la arta metalelor preţioase la est de Carpaţi în Antichitate şi dezvoltarea orfevrăriei în Moldova medievală, podoabele laice şi orfevrăria bisericească din Basarabia, inclusiv modalităţile de marcare şi aplicare a titlului articolelor de bijuterii, sunt analizate şi valorificate articole de bijuterie caracteristice diferitor culturi arheologice şi perioade istorice. A fost precizată evoluţia orfevrăriei după activitatea atelierelor de confecţionare a podoabelor (Orheiul Vechi, Hansca, Chişinău, Ismail, Tighina, Cetatea Albă, Soroca, Hotin) şi a centrelor de comercializare. De asemenea, analizând materialele documentare, colecţiile muzeistice, autoarea a specificat influenţele gotice, bizantine, orientale, slave asupra orfevrăriei autohtone. Au fost reconstruite tendinţele artistice din diferite perioade istorice (în perioada ţaristă orfevrăria a fost marcată de influenţe ruse, în perioada interbelică – de elementele naţionale). Prin amplul material prezentat, autoarea ne convinge că meşterii autohtoni nu s-au raliat orbeşte la anumite stiluri şi influenţe artistice, ci şi-au păstrat individualitatea artistică, iar materiile prime utilizate, tendinţele artistice încadrează bijuteria autohtonă în contextul cultural european. Autoarea a specificat bijuteriile preferate de către domnii şi doamnele din înalta societate şi cele purtate de păturile de masă, de asemenea predilecţiile etnice. Investigarea meticuloasă a generat anumite concluzii concludente. Astfel, autoarea a subliniat, pe bună dreptate, că arta este un argument incontestabil al unităţii spirituale şi etnice a poporului. Considerăm un merit indiscutabil al autoarei de a evidenţia impactul contextului politic asupra domeniului prelucrării metalelor. Spre exemplu, autoarea menţionează că în sec. XIX bisericile din Moldova erau înzestrate slab cu inventar executat din materii prime preţioase, drept cauză fiind frecventele deposedări de către conducerea Imperiului pentru necesităţile de război.

În capitolul doi **„Arta giuvaiergeriei în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească”** (p. 135-154) este abordată arta giuvaiergeriei în RSSM, podoabele bisericeşti şi laice, activitatea expoziţională a meşterilor de artă decorativ-aplicată în anii 1944-1991. Este scos în evidenţă faptul că regimul sovietic totalitar a încadrat arta orfevrăriei în sfera sa de interes, soldat cu controlul riguros al statului în domeniul industriei de bijuterii, reducerea şi interzicerea activităţii meşterilor particulari, astfel fiind determinată dispariţia articolelor de bijuterie originale. Autoarea divizează convenţional producerea bijuteriei din Moldova în două subperioade: anii ’50-’60, pentru care era caracteristică concepţia că podoabele sunt simple accesorii de vestimentaţie feminină, de funcţionalitate totală şi construcţie simplă, care nu lasă loc pentru frumos; anii ’70-’90, când podoabele posedă o mai mare diversitate, manifestată prin forme, ornamente, motive şi prelucrare artistică. Drept dovadă, autoarea argumentează că, deşi tirajate, unele piese de podoabă denotă tehnică înaltă de executare şi posedarea tehnologiilor de lucru cu metale preţioase, asigurând baza necesară pentru dezvoltarea orfevrăriei din sec. XX. Cu regret, în perioada sovietică nu atestăm organizarea expoziţiilor dedicate în exclusivitate artelor decorativ-aplicate. Acestea indică faptul că prejudecăţile ideologice privind bijuteriile sunt perpetuate.

Capitolul trei **„Arta bijuteriilor la etapa contemporană”** (p. 155-212) reflectă arta bijuteriilor în sectorul de stat şi particular din Moldova, descrierea şi analiza bijuteriilor contemporane, designul şi tendinţele artistice în portul podoabelor şi bijuteriilor, semnificaţia simbolică a culorilor şi formelor, metodele de apreciere, de evaluare şi restaurare a bijuteriilor. Prin materialul concret istoric adus în acest capitol cercetătoarea conchide că modificarea regimului politic şi trecerea la economia de piaţă au schimbat şi atitudinea faţă de industria de confecţionare a bijuteriei. În perioada contemporană se pune accent pe calitatea şi exclusivitatea articolelor. Producătorii sunt interesaţi de marketing (studiază piaţa, iau în consideraţie solicitările consumatorilor şi tendinţele artistice în vogă). Pentru a se afirma pe piaţă, producătorii de stat şi particulari participă la expoziţii naţionale şi internaţionale. Cu o deosebită atenţie cercetătoarea a scos în evidenţă articolele produse de Fabrica de Bijuterii din Chişinău „Giuvaier”. Din punctul nostru de vedere, un compartiment interesant este „Descrierea şi analiza bijuteriilor contemporane”. Autoarea clasifică bijuteria în funcţie de natura materialelor utilizate: *bijuteria fină* şi *bijuteria ieftină*. Un loc aparte este rezervat *bijuteriilor personale*, compartiment în care autoarea analizează originea şi destinaţia obiectelor de podoabă. Totodată, cercetătoarea specifică predilecţiile de vârstă pentru o anumită bijuterie, de modă, simbolica culorii pie-

trelor şi designul. După cum remarcă autoarea, în ultimii ani se observă interesul marilor bijutieri pentru motivele etno. Este foarte interesantă concluzia că, deşi omul este produsul unei societăţi urbanizate şi industrial-computerizate, totuşi legătura cu conştiinţa etnică, portul naţional este destul de strânsă.

În concluzie putem menţiona că lucrarea „Arta bijuteriilor din Moldova" prezintă o investigaţie ştiinţifică serioasă, bine argumentată, prin care se aduce contribuţie substanţială la cercetarea problemei enunţate. Informaţia este expusă accesibil, într-un limbaj literar. Conţinutul este îmbogăţit cu informaţii etnografice (simbolism şi credinţe populare). Studiul este destinat unui cerc larg de cititori interesaţi de problematica culturii naţionale. Cartea atrage prin frumosul design şi calitatea poligrafică. Utilitatea cărţii este foarte largă, aici găsesc răspunsuri şi inspiraţie designerii, meşterii de bijuterii, etnografii şi istoricii. Autoarea oferă sugestii politicienilor şi demnitarilor de stat, şi anume: arta giuvaiergeriei poate evolua în condiţiile unui stat de drept, unei economii stabile, unei politici vamale corecte etc. Este o datorie a fiecăruia de a aprecia, păstra şi valorifica frumosul.

20.11.2010

Dr. Larisa Noroc, Instituţia Publică Enciclopedia Moldovei, bd. Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1, MD-2012, Chişinău, Republica Moldova